

SIPOS ENDRE

MŰVÉSZEK A HÁBORÚBAN

Nagy várakozással vettem kézbe Ludmann Mihály *Művészek a háborúban* c. könyvét. Több olyan történelmi és művészeti kérdés merült fel bennem, melyre választ szerettem volna kapni. A művet alaposan áttanulmányozva kíváncsiságom kielégült. A tanulmánykötet viszonylag teljes képet nyújt képzőművészeti életünk és az első világháború kapcsolatáról. Nemcsak az ismeretszerzés szintjén, hanem művészettörténelmi és társadalomtörténelmi vonatkozásban is.

Először azért aggódtam, hogy a szerző miképpen juthat(ott) hozzá az alapdokumentumokhoz, a művekhez; hiszen annak idején a hadifestőknek a bécsi Császári és Királyi Hadilevel-tárnak voltak kötelesek alkotásaikat beszo­l­gáltatni. A könyv képanyagát áttanulmányozva ez az aggodalom is elpárolgott: szerencsére közgyűjteményeinkben és magángyűjteményekben rengeteg anyag van. (Nem beszélve a még lappangó, de előbb-utóbb nyilvánosságra kerülő dokumentumokról.)

A könyvnek tartalmilag és formailag világos, áttekinthető szerkezete van. Először a sajtóhadiszállás alkotóit mutatja be, akiket hivatalosan kértek fel erre a feladatra; majd azokat a katonafestőket (élvonalbeli művészekről van szó), akik behívót kaptak, frontszolgálatot láttak el, majd hadifestökké váltak. Külön fejezetben ismerkedünk meg (ugyancsak élvonalbeli) szobrászokkal; akik később éppen a harctéri élmények átszellemítése nyomán alkották meg háborús emlékműveiket. Az utolsó fejezetben

azzal a két építéssel: Medgyaszay Istvánnal és Kotsis Ivánnal ismerkedünk meg, akik Galícia fővárosában, Lembergben megtervezték és megépítették 1916-ban a Császári és Királyi II. Hadsereg Hadikiállítását befogadó pavilont. (Melyhez hasonló épült a Margitszigeten is.)

Szinte lehetetlennek tűnik e hatalmas információtömeget a teljességre törekedve egyetlen könyvbe sűríteni. Ludmann Mihály jól döntött: amikor is nem az általános eszmeiség felől közelített a témához, hanem konkrét életművek feltárásából indult ki. Nemcsak azt vizsgálta, hogy az alkotó milyen háborús élményeket dolgozott fel képein, hanem azt is, hogy e képek, vázlatok milyen szerepet töltenek be az életmű egészében.

A könyv legfőbb értéke a kitűnő, lényegfeltáró műalkotáselemzések sora. (Kár, hogy nem minden műelemzéshez kapcsolódik kép, de hát ezt a terjedelmi korlátok is indokolják.)

Az életművek elemzése során szépen kirajzolódnak a tartalmi azonosságok és a jellegzetes eltérések. Voltak olyan hadifestők, illetve hadirajzolók, akik az új feladatban pusztán stúdiomunkákat láttak; lehetőséget arra, hogy akadémikus rajztudásukat még rutinosabbá tegyék. Gyakran találkozunk rendkívül pontosan, szárazon megrajzolt sematikus portrékkal. Más alkotóknál éppen az új elementáris élmény nyitotta meg a fejlődés útját. Egyre kifejezőbb-expresszív­ebb rajzok születtek. Néhányan csak a gyors, hektikus vázlatokig jutottak el, de ezek a vázlatok később alapul szolgáltak a képi igényű művek megszületéséhez.

Természetesen az életkor és a szolgálati hely is sokat számított. Mednyánszky Lászlónak, aki a kor egyik legnagyobb festője volt, a háborús képek a hatalmas életművének záróak­kordjai. S hány olyan ifjú alkotót sorolhatunk fel, akik ekkor kezdték bontogatni szárnyaikat. Hiszen a háborúban részt vett képzőművészeti életünk színe java.

Az évszámok is lényegesek. 1915-ben még a háborúhoz kötődő lelkesedés itatta át a műveket. Az 1917-ben és 1918-ban készült rajzokban már mély emberi dráma szólal meg.

Szóval a könyv remek összefoglaló. Hiányérzetem legfeljebb az akkori művészeti közéletünk konzervatív-zárt légköréből származik. És nem magából a tanulmánykötetből fakad.

Hihetetlen, hogy mennyire nem hatottak az akkori magyar művészekre a nyugati avantgard törekvések, s e

törekvések eredményei: a fauveizmus, a kubizmus, a futurizmus, a konstruktivizmus. Nem beszélve az absztrakció lehetőségeiről. Az expresszionizmus jelen volt, de ez is pusztán egyéni kútfőből táplálkozott. E szellemi mozgás hiányának ellenére színvonalas realista, vagy inkább mélyrealista művek születtek, s ezen alkotások nemzeti identitásunk gyökereiből táplálkoznak.

Nehéz kiemelni neveket, hiszen a rövid életszakaszra épülő, töredékes életművek legalább olyan fontosak, mint a kiteljesedő művészi pályák.

Az első hadiáldozat, a 31 éves korában hősi halált halt *Sámuel Kornél* az egyik legígéretesebb szobrászművészünk volt. *Vaszary János* ekkor talált rá egy valódi expresszív stílusra. Kár, hogy nem ebben az irányban haladt tovább. *Kőrösfői-Kriesch Aladár* a legmélyebb szimbólumig jutott el, amikor országunk feldarabolását jeleníti meg. *Márton Ferenc* virtuóz raj-

zó és kitűnő szobrász. Erőt és méltóságot sugároznak művei. *Rudnay Gyula*, *Egry József*, *Aba-Novák Vilmos* pályáját maga a háború élmenye alapozta meg. *Nagy István* szénrajzaiból, pasztellképeiből ősi erő sugárzik. Nem beszélve a szobrász óriásainkról, akiknek köztéri szobraival nap mint nap találkozhatunk, s akiknek életművét kiválóan elemzi Ludmann Mihály művészettörténész: *Strobl Alajos*, *Lux Elek*, *Szentgyörgyi István*, *Sidló Ferenc*, *Ligeti Miklós*, *Medgyessy Ferenc* és *Kisfaludi Strobl Zsigmond*.

A könyv átfogó képet nyújt a magyar művészek jelenlétéről és a legjelentesebb művek megszületéséről az első világháborúban, s az utána következő időszakban.

Jó kézbe venni a könyvet. Ez Halász Csilla szerkesztő munkáját dicséri. A könyv végén található képjegyzék és irodalomjegyzék további elmélyülésre serkeni az olvasót. Mi pedig abban bízunk, hogy Ludmann Mihály tovább

folytatja ezt az izgalmas kutató- és feltáró munkát, s ennek eredményeiről mi is értesülünk majd.

A szerkesztő fülszövegéből:

„Különleges, hiánypótló kötetet tart a kezében az olvasó: utoljára száz ével ezelőtt, a hadikiállításokon láthatta a nagyközönség együtt azokat az alkotásokat, amelyeket magyar művészek az első világháborúban készítettek. Évtizedeken át megtagadott, rakományokban porosodó művekről van szó, amelyek a harctéren, harci élmények hatására készültek. A festőművészek, szobrászok, építészek többsége nem önként ment a frontra: behívták őket a sajtóhadiszállásra, feladatuk kapva, hogy örökítsék meg a háború eseményeit. Akadtak, akik nem haditudósítóként, hanem a harcokban részt vevő besorozott katonaként vészelték át az 1914–1918 közötti éveket, s voltak, akik nem éltek túl az ütközeteket, elestek a csatatéren. Mennyiségében is tekintélyes képzőművészeti anyag gyűlt össze ezekben az években. A *Művészek a háborúban* című kötet olyan teljességét öleli fel a magyar kultúrtörténet e nagy fejezetének, amilyennel még nem találkozhatott az olvasó. Különleges nézőpontból, a művész érzékenységgel dolgozták fel a témát a kötetben szereplő alkotók, köztük Mednyánszky László, Rippl-Rónai József, Vaszary János, Aba-Novák Vilmos, Kisfaludi Strobl Zsigmond, Medgyessy Ferenc, Strobl Alajos, de méltatlanul elfeledett művészek harctéren készült munkáit is láthatjuk, és megismerhetünk olyan alkotásokat, amelyekhez eddig nem lehetett hozzáférni. Ez a könyv méltó emléket állít hősöknek, áldozatoknak és az őket ábrázoló művészeknek az első világháború 100. évfordulóján.”

Ludmann Mihály: Művészek a háborúban 1914–1918. Budapest, Látóhár, 2015. 208 p.

A sajtóhadiszálláshoz beosztott művészek